

„לא העם היהודי בונה מדינה לעצמו - אלא המדינה יוצרת עם לעצמה. שמילבד שיכרון לאומי ממלכתי - אין בו דבר“

המחקר, נשמת חייו של איש-המדע, נמנעת עתה ממנו. מה שאירע במדינת-ישראל מאז מלחמת יום-הכיפורים, כאילו הצדיק את כל התיזות והתיאוריות אותן השמוע פרופסור ליבוביץ כרכים ובהן זוה חזות קשה לגבי הצפוי לעם ולמדינה. בדירה ירושלמית צנועה, שאי וזירתה נראית כקדושה מאחד מסיפורי עגנון, שוחח השבוע הפרופסור יליד לטביה, שעלה לארץ לפני 41 שנים, עם אני תבור.

בן 71 וטרם נס ליחו. פרופסור (לכימיה וביולוגיה) ישעיהו ליבוביץ, ה"אנפאן טריבל" של החיים הפוליטיים בישראל, נביא הזעם של הציונות הדתית, עדיין תופס, זועם ורד ברותחים את החברה הישראלית כולה. מבחינה טכנית יצא לגימלאות. אבל הוא מוסיף עדיין להרי צות באוניברסיטה העברית בירושלים הן כפקולטה כמדעי-הטבע והן כפקולטה למדעי-הרוח, שם הוא מרצה בחוג לפילוסופיה. רק עבודת

הלאומנות היא הדת

של העם הזה

בלי פרנסה ובלי הכנסה. בלשון אחר: כשהאמריקאים יחד-לו לתת לנו כסף. כל זמן שאנחנו יכולים להמשיך לחיות חיים טובים מאוד בתור „הסוכנות האמריקאית למורח-התיכון“, העם הזה ימשיך ללכת בתלם מתוך ציפיה מפורשת או לא מפורשת שבפעם הבאה אנחנו נצליח לשבור להם את העצמות.

לאור הנחה זו, כיצד אתה רואה את עתידה של המדינה?

אינני רואה את פני העתיד. אני רואה רק את ההווה. כל מי שטוען שהוא רואה את העתיד אינו אלא אידיוט או שרלטן. אבל מה שמסתבר לגבי העתיד היחיד רחוק — אם כי לא בודדות — הוא שירשיו של מאריציה-טונג יכבשו את כל יבשת אסיה, כולל מדינות-ערב ומדינות-ישראל. כמו שעשו המונגולים בשעתם, לפני 700 שנה, כשהגיעו עד נהל עין-חרוד בעמק יזרעאל, שם עצרו אותם הממלוכים. אז הם כבשו את כל אסיה, את עיראק, כל סוריה והגיעו עד ארץ-ישראל. הפעם כנראה לא יהיה מי שיעצור אותם בעין-חרוד. זה מסתבר. לא שאני מוכן להתערב על כך. זה לא יהיה כבר בימי. אבל זה נראה כפרספקטיבה לגבי החד הבא.

זוהי חזות קשה, שיש בה כדי לרפות ידיים. היא מוכיחה למסקנה שאין מקום לנסות לשנות...

לשנות מהז תנועות המחאה שקמו הן ממש מצחיקות. הן קמו כדי לתת בסך הכל פורקן לרוגו שהצטבר. לפטר איש פלוני ולהחליף אותו באדם כמותו. או איפה פה השינוי? נכון שבדמוקרטיה שלנו יש אלמנט הכולל מידה רבה של חופש-דיבור. המימשל עצמו אינו דמוקרטי. אבל ייתכן שהמישטר מאפשר מידה רבה של חופש-דיבור משום שהוא יודע ומעריך שדעת-הציבור אצלנו אינה מעלה ואינה מורידה.

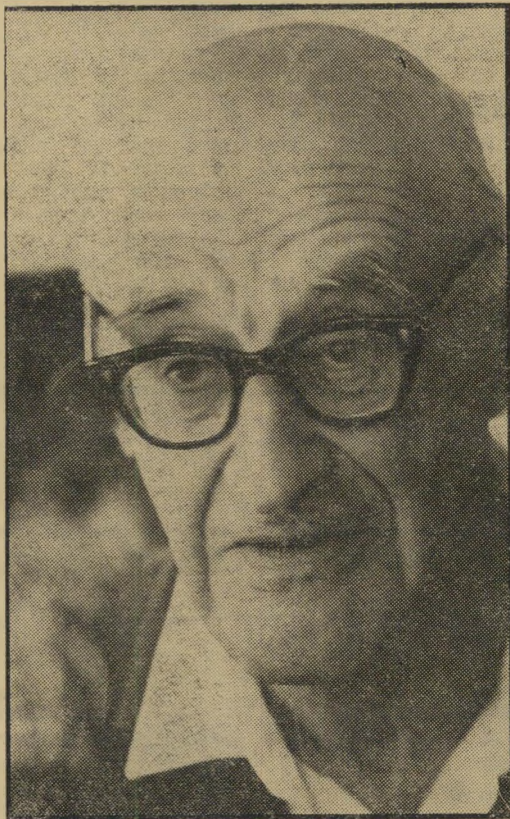
אבל מזה שעשו גם נביאי ישראל בשערי תו, כשניסו לשנות מציאות קיימת באמצעות דיבורים. האם אין זה מקביל לתנועות-המחאה של היום?

כל הנביאים נכשלו כישלון טוטאלי ולא החזירו למוטב אפילו נפש אחת. החל ממש רבנו וכלה באחרון הנביאים — כולם ניכשלו כישלון טוטאלי. זהו זיוף לומר שהם פעלו לחינוך העם. בדומה להם, גם תנועות המחאה של היום אינן באות עם פרוגרמה קונקרטית בה הם רוצים, אלא בסיסמאות-שוא, ועל כן הן ריקות מכל משמעות.

עמלם של הנביאים היה לריק. לכן פסקה נבואה בישר ראל. היהדות אינה מושתתת על דבר אבסטרקטי מעין זה. היא מבוססת על פרוגרמה קונקרטית של חיים הנקראת ההלכה. העם אינו רוצה את זה. בשעה זאת אינו רואה בעם כוחות ציבוריים, אפילו מיעוט, שמתכוון למשוו אנלוגי לזה.

האם השקפה זו היא המביאה אותך כיום, להסתפק בחתימה על עצומות...

הנה. בוא אראה לך מה שכתבתי לאלה שיומו את העצומה בקשר למעצרים המנהליים בגדה המערבית... (מחטט בתיק ניירותיו, שורה לעצמו נעימה עליוה כהיחס הדעת) הנה (קורא): „מעצרים מינהליים בלא מישפט הם מן התוצאות המחויבות ההגיון ומחויבות-המציאות של משטר כיבוש צבאי. והוא הדין בענייני עצירים זאסי-רים, בעונשים קולקטיביים (פיצוץ בתים) בגירושי אישים לא לצוים, בסתימת בארות-מים במידבר ובשאר כל הפעולות שהן מעשי-פשע שהכובשים מבצעים בעם כבוש והמשתיתות את העם הכובש עצמו. המגמת לקיים משטר של כיבוש על אוכלוסיה זוה ועוינת גורמת בהכרח לשימוש בשיטות דכוי ורשע, והיא עשויה להביא גם

פרופסור ליבוביץ, כמה מתבטאת פעילותך הציבורית על רקע השינוי שהז בחיי רה הישראלית...

(קוטע את השאלה) על מה אתה מדבר? על איזה שי-נוי אתה משיח? שום דבר לא השתנה בזמן האחרון. הכל בלוף. ואמרת את זה מראש... כאשר תנועת-המחאה, כביכול, היתה בעיצומה, לפני ארבעה-חמישה חודשים, הזמינו אותי לדבר באחד הכינוסים שלהם. אמרתי כבר אז: איני רואה שום תנועה בדעת-הקהל ובתודעת הציבור. זוהי רק התרגשות רגעית מתוך רוגו אשר תשקוט והדבר רים יתמשכו כמו שנמשכו 25 שנה. אנחנו גוסיף להידרדר עד... (מהרהר) איני רוצה להגיד עד מה...

בכל זאת, נדמה שמשנהו קרה לחיי רה הישראלית בעקבות מזחמת יום-הכיפורי-רים... הנה קמו תנועות פוליטיות חדשות; פרופסורים נכנסו לפעילות פוליטית כמגמה לשנות...

לא שמעתי מילה או חצי מילה המצביעה על מה שהם רוצים לשנות. כל מה רוצים זה לתת סיפוק נפשי לעצמם ומחפים על כך בהכרזות על מגמה לשנות. מה הם אומר רים? דמוקרטיזציה בחיים הפוליטיים? מי אינו אומר זאת היום? אני רוצה לשמוע דברים מוחשיים.

האם חילופי הממשלה כדחץ דעת-הציבור אינם מצביעים על שינוי, כביכול?

(בפסקנות, תוך הרמת קול) שום שינוי לא חל בחיים הפוליטיים במדינה. אני לא רואה שום תמורה. איני יודע על מה אתה שח. איני יודע כמה הבריות שחותר. מה הרווחנו בכך שהחלפנו את גולדה ביצחק רבין? מבחינתי אני אפשר להגריל את ראשות-הממשלה בין כל חברי האוליגרכיה השלטת במדינה ולא ישתנה מאומה. יהיה מי שיהיה שיעלה בגורל.

מלחמת יום-הכיפורים שונתה את ריינותיהם ותפיסותיהם של רבים. האם כך עצמך היא לא חוללה שום שינוי?

בי עצמי לא הישתנה דבר בעקבות מלחמת יום-הכיפורים, כשם שלא הישתנה אצל אף אחד אחר. לא חל שום שינוי בדעת הקהל ובדעת האוליגרכיה השלטת, ממס"ם עד אנודת-ישראל.

אותו פלייבוי מזדקן, בעל הכאריזמה, היה הנציג האמיתי הלגיטימי של העם מבחינה זאת. הוא ביטא את הלך הרוח בעם עד למלחמה, שגרס שהמצב הקיים הוא הטוב ביותר ואין לנו אינטרס אחר מאשר לקיים את המצב הנוכחי מבחינת מדיניות החוץ-הביטחון ומבחינת המישטר הפנימי.

אבל מקובל לחשוב שמשחו כן הישי-תנה...

בוא נראה מה הם התכנים הממשיים של המציאות, של התרבות החברתית שלנו. אני לא מדבר על התכנים המשותפים לכל בני-האדם אלא על מה שנקרא התרבות הרוחנית של העם הישראלי, שלושה דברים מאפיינים תכנים אלה: ההתבהמות על-ידי הבידור והספורט — איזה מקום תופסת אצלנו העובדה שחוליגאן אחד בעט כדור כנגד חוליגאן אחר, זוהי העלאת החוליגאנות הממוסדת לדרגת תוכן עיקרי, ההתבהמות על-ידי הזימה והפורנוגרפיה; והדבר החמור מכולם היא ההתבהמות על-ידי הלחט האסטרטגי וטיוף הגבורה המלחמתית. שלושת הדברים האלה — אלה היו זנשאר פני המציאות התרבותית של החברה הישראלית.

כלומר, אתה מתכחש להנחה שמינהי-מת יום-הכיפורים זועזעה את דעת-הקהל בחברה הישראלית?
לא היו שום הלם ושוו מחלומה נפשית כפי שטוענים.